

הכרזת העצמאות

מערך הדרכה

הכרזת העצמאות

מטרות הפעילות:

1. היכרות עם מהלך האירועים שהביאו להכרזה על מדינת ישראל
2. היכרות עם אישים ומנהיגים שהיו מעורבים בהכרזה ועם סיפוריהם האישיים סביב האירוע
3. הבנת חשיבותה ומשמעותה של מגילת העצמאות והיכרות עם תהליך ניסוח המגילה וקבלת ההחלטות בדרך אליה
4. חיבור רגשי להכרזת המדינה כאירוע מכונן ובעל משמעות ורלוונטיות לימינו

קבוצת הגיל: כיתות ז'- ט' עד מבוגרים*

*רמת הדיון והפיתוח של חלקי הפעילות בהתאם לגיל המודרכים. חלקים מתוך הפעילות מתאימים גם לכיתות ו'.

הזמן: פעילות מודולרית הבנויה מכמה יחידות. משך הזמן המקסימלי כולל אירוע שיא –

כשלוש שעות. מינימלי – 45 דקות.

המקום: בכיתה או בחוץ

עזרים:

ציר זמן+6 כרטיסיות אירועים

6 ספרוני "ההכרזה שלי"

שטיח תפאורה ומפה לשחזור ההכרזה

המגילה שלנו

ספירלת תמונות

דפים וכלי כתיבה

אמצעי השמעה והקרנה (לא חובה)

מסכת יום העצמאות (לא חובה)

מבנה מודולרי – המלצות לפי משך זמן:

45 דקות – ציר זמן, המגילה שלנו

90 דקות – ציר זמן, האנשים מאחורי ההכרזה, המגילה שלנו

3 שעות – פעילות מלאה

מהלך הפעילות

פתיחה

מציגים את נושא הפעילות:

בפעילות זו נסקור את האירועים שהובילו לעצמאות ישראל ולהכרזתה כמדינה. נעשה זאת באופן מקוצר ותמציתי, וננסה להבין את עיקרי רצף האירועים והנסיבות, האתגרים, המניעים והדילמות שעמדו לפני מייסדי המדינה. נערוך היכרות אישית עם המייסדים, לא רק עם הידועים מביניהם אלא גם עם כאלה שלמרות תפקידם המשמעותי נותרו "בצל" לאורך השנים; אם נצליח, נחוה מעט מההתרגשות שליוותה את ההכרזה ההיסטורית, נבדוק עד כמה היא רלוונטית לכל אחד ואחד מאתנו כיום ומה ניתן ללמוד ממנה למען העתיד שלנו כאן בישראל.

חלק 1: "תקציר הפרקים הקודמים"

עזר: ציר הזמן, כרטיסיות אירועים

שואלים – מי אלוף בהיסטוריה?

מזמינים שישה מתנדבים, מחלקים להם באופן אקראי כרטיסיות אירוע. מבקשים מכל אחד בתורו לקרוא את הכרטיסיה שקיבל ולמקם אותה לפי סדר האירועים על ציר הזמן:

- ועידת קטוביץ – תנועת "חיבת ציון"**
ועידת היסוד של תנועת "חיבת ציון" ליכדה את כל האגודות החשאיות שקמו בעקבות פוגרומים ואנטישמיות גוברת. ועידת קטוביץ' הניחה את היסודות לתחילתה של פעילות לאומית יהודית מאורגנת. הדיונים התנהלו באווירה חגיגית ומתוך תחושה של תקופה חדשה בחיי העם היהודי.
(תשובה: 1884)
- הקונגרס הציוני הראשון**
כינוס של נציגי כל הגופים הציוניים ביזמתו של בנימין זאב הרצל בעיר באזל שבשווייץ. בקונגרס אושרה תכנית באזל, שקבעה כי "הציונות שואפת ליצור מקלט לעם היהודי בארץ ישראל"
(תשובה: 1897)
- הקמת קרן קימת לישראל**
קרן קימת לישראל היא "הזרוע המבצעת" של התנועה הציונית העולמית. הקרן פועלת לגיוס משאבים כדי לרכוש קרקעות בארץ ישראל ולהכשיר את הארץ להתיישבות יהודית.
(תשובה: 1901)
- המנדט הבריטי**
תקופת שלטון זמנית של הבריטים על ארץ ישראל וירדן, אשר הוגדרה על ידי חבר הלאומים בכתב המנדט. במהלך תקופת המנדט נסוגו הבריטים מהתחייבותם להכשיר את הקרקע להקמת בית לאומי לעם היהודי בארץ ישראל.

5. כ"ט בנובמבר

בתאריך היסטורי זה הצביעה העצרת הכללית של האומות המאוחדות בעד התכנית בדבר חלוקת ארץ ישראל (החלטה 181). 33 מדינות הצביעו בעד אישור התכנית, 13 מדינות הצביעו נגד ההחלטה ועשר נמנעו. בהחלטת האו"ם נקבע כי המנדט הבריטי יסתיים עד 1 במאי 1948, וכי בריטניה תשלים את פינוי כוחותיה מארץ ישראל בתוך שלושה חודשים לאחר מכן.

6. הכרזת המדינה

הרקע

מסכמים את המאורעות על ציר הזמן ומתמקדים במאורעות שהתרחשו מכ"ט (29) בנובמבר ועד הכרזת המדינה ב-14 במאי 1948 (י"ז בכסלו תש"ח-ה' באייר תש"ח). קוראים:

יום לאחר הצבעת עצרת האו"ם בעד תכנית החלוקה מתחילה מלחמת העצמאות.

פיגועים בשני אוטובוסי אגד, שבהם נהרגים 7 נוסעים, מסמנים את תחילת המלחמה.

המתקפות על היישוב היהודי מתפשטות בכל הארץ, וכל מקום שהבריטים עוזבים הופך עד מהרה לזירת קרבות.

על היישוב היהודי, שמונה כ-650 אלף איש, מגנים כוחות ההגנה, האצ"ל והלח"י. חלק גדול מהלחימה מתרחש סביב צירי דרכים ראשיות. ירושלים שסועה ונצורה. יש בה מחסור חמור במזון ובמים והגישה אליה וממנה חסומה.

בישיבה מיוחדת של הוועד הפועל הציוני ב-12 באפריל 1948 מוקמת בתל-אביב מועצת העם המונה 37 חברים שנבחרו על ידי ההנהלה הציונית על פי מפתח מפלגתי וייצוגי. במועצת העם, כמו בכנסת של ימינו, חברים דתיים, חילוניים, נציגי ימין ושמאל, אשר צריכים להגיע להסכמה בדבר גורלו של היישוב היהודי. מתוך המועצה נבחרים 13 חברי מנהלת העם (הממשלה הזמנית) שבראשה עומד דוד בן-גוריון.

בית קק"ל ברחוב צבי הרמן שפירא בתל-אביב נבחר כמקום הדיונים של מועצת העם ומנהלתו, ובאולם האספות שלו מתקיימות הישיבות המכריעות לקראת הקמתה של המדינה: גיבוש מוסדות השלטון, ניהול

המלחמה, הדיונים על אופייה של המדינה שתקום ועל המנגנונים שיפעלו בה, בחירת שמה.

בירושלים מתחיל צוות משפטנים לנסח את הכרזת העצמאות של המדינה היהודית, אולם כשהקשר עם ירושלים מתערער בשל המלחמה מוטלת מלאכת הניסוח על צוות תל-אביבי. גרסאות רבות נכתבות, נוסחים רבים נמחקים ומשתנים. כל מילה היא הרת גורל ורבת-משמעות. חוסר הוודאות עצום – כל הצוותים עובדים במרץ על ההכנות להקמת המדינה, בעוד שההחלטה הסופית על הכרזת מדינה יהודית מיד עם סיום המנדט הבריטי עדיין לא נתקבלה: זה חודשים ברור כי ארצות ערב מאיימות לפלוש לארץ עם צבאותיהן הסדירים מיד לאחר שהבריטים יעזבו. ימים לפני סיום המנדט חוזרת גולדה מאיר מביקורה החשאי אצל המלך עבדאללה ומספרת שהוא החליט להצטרף למלחמה לצד מדינות ערב האחרות. משה שרת שב משליחותו לארה"ב ומספר שהאמריקנים לא תומכים בהכרזה על מדינה מיד עם יציאת הבריטים אלא לאחר תקופה זמנית של "שלטון נאמנות" שירגיע את הרוחות בארץ. הם מציעים שביתת נשק מיידית, אשר משמעותה דחיית ההכרזה למועד לא ידוע. ראש אג"מ ומפקד הצבא בפועל, יגאל ידין, מעריך שהסיכוי להצליח במלחמה הוא 50% בלבד במקרה שצבאות ערב יפלו, לנוכח הנחיתות הצבאית של היישוב היהודי. בין חברי מועצת העם ובקרב היישוב היהודי יש התומכים בהכרזה בה' באייר, ובטוחים שאסור להחמיץ את ההזדמנות ההיסטורית, ויש גם אשר מתנגדים להכרזה מיד עם עזיבתם של הבריטים, מתוך חשש כי ההכרזה עלולה להוביל לאסון שאין ממנו חזרה. **האם יחליטו להכריז על מדינה יהודית למרות כל הסיכונים? מה בדיוק תכלול ההכרזה? ומה יקרה למחרת?**

חלק 2: מנסחים מדינה

עזר: לוח, דפים וכלי כתיבה

ההכנות

בין חברי מועצת העם היו דתיים וחילוניים, סוציאליסטים וקומוניסטים, אשכנזים ומזרחיים, צעירים ומבוגרים, חלוצים ועסקנים, ילידי ארצות שונות (וגם צבר אחד בשם בכור שטרית) וחברי מפלגות שונות. עליהם היה לאשר את נוסח מגילת העצמאות, שיגדיר את עקרונותיה וערכיה של המדינה החדשה ה"אני מאמין" שלה כלפי העולם וכלפי האזרחים.

איך הצליחו להגיע להסכמה?

כדי להמחיש את האתגרים שעמדו לפני מנהלת העם ומועצת העם בבואן להכריז על המדינה, עורכים פעילות הדמיה:

דין

מתחלקים ל-6 חוליות עבודה (אפשר לצרף אל כל אחד מהמתנדבים מהחלק הראשון כמה מודרכים נוספים). כותבים על הלוח רשימה של נושאים שצריכים או יכולים להשתלב בהכרזה על מדינה – לדוגמה חלק מהנושאים הבאים:

**גבולות, היסטוריה, הצדקה להכרה במדינה, דת, ירושלים,
שם המדינה, תורה, מדינות שכנות, מדינות מרוחקות,
בעלות ברית, התיישבות ויישובים, הגירה, חוקים, שואה,
שמות של מנהיגים, חזון לעתיד...**

מזמינים את המודרכים להוסיף עוד נושאים שמתאימים לדעתם. מחלקים דפים או פתקים וכלי כתיבה ומציגים את המשימה: על כל חוליה להסכים בתוך 5 דקות על שלושת הנושאים החשובים ביותר שצריכים להיכלל בהכרזה על מדינת ישראל ועל נושא אחד שאסור לכלול בהכרזה לדעתה: כל אחד כותב על פתק לעצמו את שלושת הנושאים החשובים בעיניו. עורכים סבב בין חברי הקבוצה וכל אחד מנסה לשכנע את האחרים להסכים עם הבחירות שלו.

בתום הזמן חוזרים למליאה ומשוחחים על הקשיים שסביב הבחירה וההחלטה, על הצורך לוותר ולהתפשר, ונותנים הזדמנות לכל חוליה להציג את בחירותיה. מציינים את לחץ הזמן – מספרים על הזמן הקצר שעמד לרשותם של חברי מנהלת העם ועל **הנוסחים הרבים** של ההכרזה. מציינים כמה קשה להגדיר ולהחליט החלטות כה גורליות שיקבעו את פניה של המדינה שנולדת.

לקריאה נוספת על אודות נוסחיה השונים של המגילה:

<http://portal.idc.ac.il/he/megila/archive/pages/docarchive.aspx>

חלק 3: האנשים מאחורי ההכרזה

עזר: 6 ספרוני "ההכרזה שלי", דפים וכלי כתיבה

חוזרים לשבת ב-6 חוליות העבודה. כל חוליה מקבלת ספרון "ההכרזה שלי", דף וכלי כתיבה. על כל אחת מהחוליות ללמוד על אודות הדמות שקיבלה, להביט בתמונותיה, להכיר אותה ולבחור משפט אחד המתאר את הכרזת המדינה מבעד לעיניה של אותה דמות והמייצג את עמדתה המיוחדת של הדמות. אם לא מצאו משפט מתאים, מבקשים מחברי החוליה לנסח משפט כזה בעצמם.

מי אני?

בתום הזמן יקרא נציג מכל חוליה את המשפט למליאה, ועל שאר החוליות יהיה לנחש באיזו דמות מדובר – אין צורך לנחש את שם הדמות אלא את הקשר שלה למעמד, מה היה תפקידה. מסייעים למודרכים בניחושים. מדגישים שלא מדובר דווקא בחותמים על מגילת העצמאות או במקבלי ההחלטות, וכי היו דמויות נוספות שהיו מעורבות בהכנת המעמד ההיסטורי. אם המודרכים מתקשים לנחש ניתן לתת עוד רמזים – גם החוליה השואלת וגם המדריך יכולים לעזור.

לאחר שניחשו מרחיבים ומספרים עוד על הדמות ומשתפים בהסבר את חברי החוליה שלמדה על אודותיה. קוראים עוד בקול ומראים כיצד נדרשים שיתוף פעולה, מסירות, מנהיגות ומחויבות של כל המעורבים במעמד – החל במזכירה ומעצב הטקס וכלה בדוד בן-גוריון, ראש מנהלת העם. **קוראים בקול את תיאור ההכרזה כפי שנכתב על ידי גולדה מאיר בספרה האוטוביוגרפי "חיי":**

כעבור דקות מספר, ב-4 אחה"צ בדיוק, התחיל הטקס. בן-גוריון, לבוש חליפה כהה ועונב עניבה, קם על רגליו והכה בפטיש. לפי התכנית היה זה צריך לשמש אות לתזמורת, שהצטופפה ביציע שבקומה השנייה, לנגן את "התקווה". אבל משהו השתבש ומוזיקה לא היתה. מאלינו קמנו על רגלינו ושרנו את ההמנון הלאומי שלנו. אחר כך כחכח בן גוריון בגרונו ואמר בשקט: "אקרא בפניכם מגילת היסוד של מדינת ישראל". ברבע שעה בלבד קרא את ההכרזה כולה. הוא קרא אותה לאט ובבירור רב, וזכור לי שקולו התחלף והתרומם מעט משהגיע לסעיף האחד-עשר:

לפיכך התכנסנו, אנו חברי מועצת העם, נציגי היישוב העברי והתנועה הציונית, ביום סיום המנדט הבריטי על ארץ ישראל, ובתוקף זכותנו הטבעית וההיסטורית, ועל יסוד החלטת עצרת

האומות המאוחדות, אנו מכריזים בזאת על הקמת מדינה יהודית בארץ ישראל, היא מדינת ישראל.

מדינת ישראל! עיניי מלאו דמעות וידי רעדו. עשינו את המעשה. הבאנו לעולם את המדינה היהודית – ואני, גולדה מאבוביץ מאירסון, זכיתי ליום הזה. יקרה עכשיו מה שיקרה, ישלם כל אחד מאתנו ככל אשר ישלם בעד זה – אנו הקמנו מחדש את הבית הלאומי היהודי. תמה הגלות הארוכה. מן היום הזה והלאה לא נחיה עוד בזכות בארץ אבותינו. עכשיו אנו אומה ככל האומות, בפעם הראשונה מזה עשרים מאות שנים אדונים לגורלנו. החלום התגשם – במאוחר מכדי להנציח את אלה שנספו בשואה, אך לא במאוחר מדי לדורות הבאים. כמעט בדיוק לפני חמישים שנה, בתום הקונגרס הציוני הראשון בבאזל, כתב תיאודור הרצל ביומנו: "בבאזל יסדתי את המדינה היהודית. אם אומר זאת היום, יצחקו לי. בעוד חמש שנים אולי, ודאי בעוד חמישים שנה, יראו זאת הכול". וכך קם הדבר והיה. עוד בן־גוריון קורא ואני חשבתי שוב על ילדי ועל הילדים שיהיו להם, כמה יהיו חייהם שונים מחיי וכמה יהיו חיי שלי שונים ממה שהיו בעבר. וחשבתי על חברי בירושלים הנצורה, המתכנסים במשרדי הסוכנות היהודית ומאזינים לטכס באלחוט בעוד אני נמצאת, ממש במקרה, במוזאון גופו. נדמה היה לי שמעולם לא זכה יהודי עלי אדמות יותר מכפי שזכיתי אני אותו יום שישי לפנות ערב.

כשסיים את קריאת 979 המילים של ההכרזה, ביקש אותנו "לקבל את מגילת היסוד למדינה היהודית בעמידה", ואז שוב קמנו על רגלינו. אחר כך אירע משהו שלא היה כלל בתכנית, והדבר היה מרגש מאד. לפתע פתאום קם הרב פישמן מימון ובקול רועד אמר את הברכה העברית המסורתית: "ברוך אתה ה' אלוהינו מלך העולם, שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה. אמן". לא פעם כבר שמעתי את הברכה, אך מעולם לא חשתי במשמעותה כמו ביום ההוא.

בטרם ניגש איש איש בתורו, לפי סדר הא"ב, לחתום על ההכרזה, היה ענין אחד "מעשי" שדרש את תשומת לבנו. בן־גוריון קרא את

הצווים הראשונים של המדינה החדשה. הספר הלבן הוכרז בטל ומבוטל, ואילו כל שאר הדינים והתקנות של שלטון המנדט הוכרזו בעלי תוקף לפי שעה, כדי למנוע חלל ריק מבחינה משפטית. אחרי כן התחילה החתימה.

כל מה שזכור לי מעצם חתימתי על ההכרזה הוא שבכיתי לעין כול, ולא יכולתי אפילו למחות את הדמעות מעל לחיי, ואני זוכרת שכאשר שרת החזיק את המגילה במקומה בשבילי ניגש דוד צבי פנקס, איש מפלגת "המזרחי" הדתית, וניסה להרגיע אותי. "למה את בוכה כל כך, גולדה?" שאל אותי. "מפני שלבי נשבר כשאני חושבת על כל אלה שהיו צריכים להיות כאן היום ואינם", עניתי, אך עדיין לא יכולתי להפסיק לבכות.

חלק 4: המגילה שלנו - סיכום*

עזר: המגילה שלנו (מגילה ריקה ובראשה רק הפסקה "מדינת ישראל תהא"), כלי כתיבה

מזכירים כמה קשה היה לנציגי העם לשתף פעולה, לשאת באחריות ולגבש נוסח אחד למגילת העצמאות, שכל מילה בה משמעותית והרת גורל. בסופו של דבר הצליחו להגיע לנוסח שהוסכם פה אחד על ידי כל החברים (נערכו שתי הצבעות עד שהושגה הסכמה וסוכם, שאם יש הסתייגויות הן יועלו לדיון לאחר ההכרזה – האם ייתכן שלחץ הזמן סייע לקבלת ההחלטות?).

אך האם המגילה וההכרזה רלוונטיות לימינו? קוראים מתוך "המגילה שלנו" את הפסקה על אודות פניה ואופייה של מדינת ישראל. מתוך הפסקה מתעכבים על המשפט: "מדינת ישראל תשקוד על פיתוח הארץ לטובת כל תושביה".

שואלים – מה כולל פיתוח הארץ? האם יכול להיות פיתוח שמזיק לארץ? מסבירים על אודות קק"ל, על תפקידיה ותרומתה בדרך להקמת המדינה ועל השינויים שעברה לאחר ההקמה. מסבירים את המושגים "פיתוח בר-קיימא" ו"ציונות אקולוגית", שלאורם פועלת קק"ל כיום.

בחרים יחד נושא הקשור לפיתוח בר-קיימא של הארץ, אשר בו נדרשים שיפור ונשיאה באחריות. מנסחים וכותבים על המגילה את המשך המשפט "מדינת ישראל תהא..." על פי הנושא שנבחר.

מנסחים שלושה רעיונות ישימים לפעולה אישית או קבוצתית מידית כדי לשפר את התחום שנבחר.

מכריזים וחותמים

עזרים: שטיח רקע, המגילה שלנו, כיסאות ושולחנות, מפה, כלי כתיבה, פאות ותחפושות (לא חובה)

בזמן שנציג בעל כתב ברור ויפה כתב על המגילה את הרעיונות והמשפט שניסחה הקבוצה, מזמינים את המודרכים לארגן את הכיתה לשחזור מעמד הכרזת העצמאות בעזרת המרכיבים שבערכה:

1. תולים את שטיח הרקע, מציבים שולחן ארוך ופורשים עליו מפה כחולה.
2. ממנים "בן-גוריון" בעל כישרון קריאה בקול (אפשר להיעזר בתחפושות, אבל לא חובה, אפשר למנות דמויות נוספות כמו גולדה ושרת)
3. מסדרים את כיסאות מועצת העם על פי הסידור המקורי (נעזרים בצילומים שבחברת הספירלה שבערכה)
4. מושיבים נציג מכל חוליה (או את התלמידים שנטלו חלק פעיל יותר בדיון ובהצעת הרעיונות) לאורך השולחן ואת שאר המודרכים בקהל במקומה של מועצת העם
5. מזמינים את "בן-גוריון" לקרוא את הפסקה "מדינת ישראל תהא..." מהמגילה המקורית ואת ההמשך שניסחה הכיתה
6. לסיום, מזמינים תלמיד-תלמיד (על פי רשימת השמות של הכיתה, לפי סדר הא"ב) לחתום על המגילה. בסיום הטקס תולים את המגילה על קיר הכיתה לצד מגילת העצמאות של מדינת ישראל

